

Fra Refshedegaard til Den Kongelige Livgarde til Hest - og hjem igen

Af Aage H. Mikkelsen, Silkeborg

For at få fat i historien fra en ende af agter jeg at starte med - mig selv.

Jeg er født i Silkeborg den 12/3 1936 ca. et kvarter efter, at min tvillingebror kom til verden. Min far hed Kristian Maltinus Mikkelsen. Han blev født i Ydby den 23/6 1889 på den adresse, som i dag hedder Kammergaardsvej nr. 7. (Matr. nr. 13 i Ydby og Tvolm.) Far døde i Silkeborg i 1962. Min mor, Else Maria Christensen, blev født i Snedsted den 1/1 1901. Allerede som 2-årig blev hun bortadopteret. På den måde blev mor datter af Dusine og Jens Nørgaard i Ydby.

Far var blevet udlært som snedker i Thisted. Mine forældre etablerede sig med en møbelforretning i Hurup i den ejendom, som vist i dag stadig kendes som "Strygejernet". -I den forbindelse vil jeg gerne allerede her fastslå, at nærværende skriveri ikke gør krav på at være en doktorafhandling med 100 % korrekte oplysninger. Jeg har aldrig boet i Thy og har således måttet lytte og læse mig til det, jeg ved i dag.

Det dér - helt malplacerede - Maltinus-navn, som blev hæftet på min far, hidrører, så vidt jeg ved, fra en hestehandler, som hed sådan. Det var en mand, som min farfar var noget duperet af, så derfor ...

Mor har fortalt mig, at Jens og Dusines gård blev kaldt "æ indkaast". Jeg ved ikke hvorfor. Har der mon været et dige rundt om gården? Eller betyder "indkaast" noget helt andet, end jeg tror?

Min mor døde i Silkeborg den dag, hun fyldte 90 år. Som barn har jeg besøgt min mors plejemor, Dusine Nørgaard, i "Det gule Palæ" i Ydby. Siger min storesøster. Selv kan jeg ikke rigtigt huske det.

Vi skal længere tilbage

På Ydby Kirkegård står der - endnu - en gravsten over min farfar og farmor. Den er i følge graveren i Ydby ikke fredet, så derfor bliver den hugget i stykker en dag.

På gravstenen står navnene Marie Elisabeth Mikkelsen, 1855-1914, og Lauritz Mikkelsen, 1855-1931. Min farfar blev kaldt Laust, ved jeg.

Mine oldeforældre var Mikkil Christensen Hedegaard, 1819-1888, og hustru Kjersten Lauridsdatter, 1821-1883. Her har vi fat i den Mikkil Hedegaard, som Elly Mardal har beskæftiget sig med i det jubilæumsskrift, som blev udgivet i anledning af Boddum - Ydby Sparekasses jubilæum.

Mikkil Hedegaard var i øvrigt også sognefoged. Dertil var han ifølge "ligvers" skrevet ved hans begravelse "en af sin tid saare veloplyst mand". Sådan!

Vi skal længere tilbage

Mine tipoldeforældre var Christen Larsen Hedegaard, født 1782 i Refshedegaard. Han døde i 1856 i Ydby. Hans kone var Anne Helveg Michelsdatter, 1787-1865. Det må være fra hende jeg har mit Mikkelsen-navn.

Christen Larsen Hedegaard vender jeg tilbage til, thi just om ham er det, jeg har tænkt mig, at min mere detaljerede beretning skal handle. Ham kan vi nemlig i visse sammenhænge komme ret tæt ind på livet af.

Mine tip 2 oldeforældre var Lars Christensen Hedegaard, 1744-1828 og hustru Ane Madsdatter, 1740 - ?

Lars Christensen Hedegaard fik - ifølge fæstebrev - Refshedegaard i fæste i 1770. I 1785 nævnes han ligeledes som fæster, og det gør han også i 1793, da han imidlertid købte gården. Han købte den af Christen Oddershede i Dover by i Ydby Sogn.

Min tip 3 oldefar var Christen Poulsen Helligsøe, født ca. 1708. Han var ved sin død i 1779 gift med Johanne Pedersdatter, men hun var ikke hans første kone. Christen Poulsen Helligsøe lod, kort

før han døde, retten syne og taksere sit jordegods, hvis samlede værdi ifølge opgørelse af 8/1 1779 beløb sig til 2.360 rd. Anna Overgaard har i den forbindelse udredt nogle tråde for mig. I et brev til mig skrev hun engang: ”Men - hvorfor al den velstand?” Kan hende vi aldrig får det at vide. Måske har den gode mand simpelthen haft et ret udviklet handelstalent.

Den ældste af mine aner i lige mandslinie var Poul Madsen, som dels blev kaldt Kier, dels Kierck. Hvor og hvornår han er født vides ikke. Han døde i Semb i 1731. Han var gift med Anne Nielsdatter, som døde i 1740. Ellers vides ikke meget om ham. Han var ifølge skattemandtalen af 1/1 1700 på et tidspunkt fæster til en vis ”Stensen”. Desuden er han i 1688 fæster af et par steder, som ejes af ”Herr P. Hvidbjergs arvinger”. P. Hvidbjerg var præst og provst i Hvidbjerg. Disse tidlige oplysninger skylder jeg henholdsvis Elly Mardal og Anna Overgaard tak for.

Nu tilbage til Christen Larsen Hedegaard - herefter kaldet CLH. I mere end 25 år har jeg på amatørbasis beskæftiget mig med at forske i min slægt. ”De higer og søger i gamle bøger”... I 1969 skete der noget afgørende. Jeg kontaktede hærens arkiv for evt. at få oplysninger derfra om CLH, hvis originale hjemsendelsespas fra Den Kongelige Livgarde Til Hest (herefter kaldet KLH) jeg er i besiddelse af. Det er udfærdiget i Thisted i 1811. Men lad os begynde med faghistorikeren Erik Kjergaards nøgterne og saglige beskrivelse af optakten til miseren:

”Københavns bombardement i eftersommeren 1807 er et beklageligt eksempel på, hvad der kan ske, når dårligt informerede politikere handler i panik og går fejl af hinanden. Napoleon stod på højden af sin magt; omtrent hele kontinentet var lukket for ærkefjenden England, og englænderne kæmpede med ryggen mod muren. Falske rygter fra København opskræmte regeringen i Downing Street; det hed sig, at den danske flåde var under udrustning, og det kunne kun betyde, at Danmark var ved at slutte sig til kejseren.

Et engelsk ekspeditionskorps blev i hast sendt til Sjælland og indesluttede København, mens en stupid diplomat opsøgte kronprins Frederik, der var ved hæren i Holsten. Der var tale om et ultimatum: Enten gik Danmark i forbund med England og stillede flåden som pant, eller man ville tage flåden med magt. Det lykkedes den engelske udsending i den grad at forkludre sit budskab, at den danske regering kun forstod det halve, og regeringen, som ikke begreb englændernes frygt, undlod at skaffe sig nærmere efterretninger om baggrund og motiver. Det engelske ultimatum udløb, og i løbet af tre døgn bombarderede belejringshæren København til overgivelse. Flåden blev udrustet og sejlet bort som krigsbytte. De skibe, som endnu stod som halvfærdige nybygninger på Holmen, blev ødelagt; selv skrivebordene på flådens kontor blev plyndret.

Danmark var langt om længe tvunget ud af sin neutralitet, og da hadet mod ”den engelske røver” umuliggjorde et samarbejde, sluttede regeringen forbund med Frankrig. Til lands var der ingen krigshandlinger af betydning; snart sagt alt foregik til søs, og det skulle snart vise sig, at et Danmark-Norge uden sømagt var nådesløst prisgivet.”

Sikke følger af ”at forkludre sit budskab”. Lad os straks gå videre med to dokumentariske kilder, som ikke tidligere har været publiceret.

For thyboer med kendskab til den lokale geografi er navnekolonnen ude til venstre nok et nærmere studie værd. Jeg kan ikke dokumentere noget, men er der ikke noget der tyder på, at CLH har haft landsmænd fra Thy iblandt sine soldaterkammerater? Garder Hedegaard hed der jo netop i militær terminologi ikke Larsen men nævnes ved navnet på sin fødegård (bemærk i den forbindelse nr. 20 garder Ettrup).

Der er i tidens løb brugt mange gode kræfter på at beskrive kongers og generalers liv og levned. Det er ikke mit ærinde. Og dog. Jeg studsede over fornavnene på en general, som senere optræder i et citat, nemlig general Hinrich Ernst Peymann. Hvis man kigger ham lidt efter i sømmene, så viser det sig ganske rigtigt, at han som forventet var tysker. Han blev født 1737 i Hannover og blev i 1807 overkommandant i København. I november 1808 blev han ved en krigsret dømt ”fra Ære, Liv

og Gods”, fordi han kapitulerede og fordi han undlod at afbrænde flåden. Han blev dog taget til nåde og henlevede sine sidste år i Rendsborg.

Efter denne lille sidekommentar vil jeg så - vende tilbage til mit egentlige ærinde, nemlig den menige soldats vilkår:

Referat fra bogen ”Den danske hær i Napoleonstiden”.

Soldatens vilkår

Lige så pæn og reglementeret den enkelte soldat i 1700-tallet havde taget sig ud, når han stod opstillet til parade iklædt en ny uniform, lige så begrænset og regelbundet havde hans muligheder for at friste en soldatertilværelse, som kunne aftvinge respekt i de andre befolkningsgrupper, været. Hertil kom, at der i den danske hær ikke fandtes muligheder for som almindelig soldat at avancere længere end til at blive underofficer.

Indtil stavnsbåndets ophævelse den 20. juni 1788 havde hæren besiddet to muligheder for at skaffe sig tilstrækkeligt og brugbart mandskab. For det første var det pålagt den enkelte godsejer, ikke blot i sine lægdsruller at registrere værnepligtige karle og husmænd men tillige at udtage det krævede antal folk til tjeneste i Landsmilitien. For det andet kunne der foretages hvervning, enten for at stille rent ”geworben” regimenter eller for at lade værnepligtige og hvervede indgå i de samme militære enheder!

Med forordningen bortfaldt godsejerens ret og pligt til at udpege netop de folk, som han foretrak skulle gøre militærtjeneste. Hans ansvar bestod nu kun i, at de værnepligtige blev optegnet i det civile registreringsinstrument (lægdsrullen). Myndigheden til at udskrive til tjeneste passerede over til sessionen, som bemyndigelse til at udskrive alle af bondestanden, der figurerede i rullerne, og som ikke blev fundet kassable. Når sessionen herefter udtog en værnepligtig til tjeneste, forlod denne lægdsrullens civile registrering for dernæst at blive militært bogført i den pågældende enhed (stambog). Denne mere ensartede behandling af potentielt værnepligt har bidraget til at gøre soldatertjenesten mindre nedvurderende end tidligere.

Forordningen opererede med de to begreber landsoldat og landrekruit, hvor landsoldaten var betegnelsen for de udskrevne soldater i modsætning til fremmede hvervede, og hvor landrekutter betegnede soldater af landbefolkningen, der blev uddannet som landsoldat men lønnet som hvervede. Landrekutter blev udtaget ved lodtrækning blandt de bedst egnede, og de modtog 2 Rdl. foruden de 5 Rdl., som landsoldaterne fik årligt.

Disse ”nationale geworbne” kan betragtes som et overgangsfænomen i den periode, da hæren ændredes fra at være sammensat af fremmede hvervede og nationale soldater til at blive rent national og kun udskrevet; og de fandtes kun i tidsrummet fra 1767 toæ 1803, hvorefter alle i tjeneste skulle modtage 7 Rdl. om året. Landsoldat er derimod et begreb, som forblev gældende indtil indførelsen af den almindelige værnepligt i 1849.

Den udskrevne soldat

Med krigsårenes store antal soldater fik garnisonsbyerne et forstærket militært islæt. Infanteri og artilleri kunne man således se i fæstningsbyer som København, Helsingør, Nyborg, Fredericia og Rendsborg, og kavaleri prægede købstæder som Næstved, Randers, Horsens og Haderslev, der lå ved krongods, hvorfra man traditionelt havde kunnet underbringe de beredne tropper.

Under de to års garnisionstjeneste fandt indkvarteringen i hovedstaden og i Rendsborg sted i byernes kaserner med alt hvad dette indebar for den unge husmand, som for eksempel pludselig fandt sig selv langt fra den hjemlige jord og indkvarteret på 5. sal i Sølvgades mægtige kaserne i residensstaden. Den militære hverdag forløb i alle garnisonsbyer med indøvelse af den eksercits, uden hvilken linieartatikken ikke lod sig praktisere og med overordentlig megen vagttjeneste og udstrakt bevogtningstjeneste næsten overalt i byerne.

I den årlige 28 dages lange eksercertid efter garnisionstjenesten indkvarterede man soldaterne hos borgerne i kvarteret, hvori det blev forbudt de hvervede at færdes, således at de udskrevne bondsoldater ikke skulle kunne udsættes for unødigt dårlig indflydelse fra den kant. Imidlertid blev

det med den forøgede troppestyrke i 1807 nødvendigt at skride til permanent borgerlig indkvartering af adskillige soldater, da kasernernes kapacitet ikke slog til.

For den lavestlønnede, musketereren i infanteriregimentet, var lønnen særdeles beskednen. De årlige belønningspenge på 7 Rdl. blev suppleret med 16 Sk. i månedlige håndpenge og 4-5 Sk. i daglige bespisningspenge. Hertil kunne komme kantonnements- og felttillæg samt brød. Meget mere end 6 Sk. daglig kunne det dog næppe beløbe sig til, og dermed lå indtjeningen henved 5 gange lavere, end hvad en god håndværkssvend kunne skaffe sig. Især under de to års garnisonstjeneste har pengene været små, mens 7 Rdl. årligt for 28 dages øvelse dog var bedre.

Den værnepligtige soldat var ganske vist som hovedregel ugift, men da en vis indtjening alligevel var nødvendig, fik han sidst i krigen bevilget to ugentlige fridage for at kunne supplere sin aflønning med en privat indkomst. De fleste skillinger er utvivlsomt gået til indkøb af fødevarer med rugbrød, fedt, øl, og brændevin som de vigtigste ernæringskilder. På kasernerne blev der ganske vist gjort forsøg med drift af marketenderier, men resultaterne herfra blev aldrig imponerende. Ringere var tilberedningsmulighederne dog under den borgerlige indkvartering, hvor det forblev undtagelsen, at soldaten overhovedet opnåede at få køkkenadgang.

I den militære retspleje indskrænkede man i 1792 mulighederne for at bruge pryglestraffen, og da nyttilgangen af hvervede soldater blev bremset, pålagde kronprinsen i 1803 officererne ikke at anvende en hårdhed, som kunne medvirke til at nedsætte soldaternes værdighed i almindeligt omdømme, ligesom han i 1812 fik indskrænket anvendelsen af den frygtede spidsrodsstraf. Modsat kronprinsens udtalte ønsker om at gøre hæren mere populær, virkede bevidstheden i de andre samfundsklasser om, at den værnepligtige bonde ved eksercitsen kunne få tildelt ydmygende prygl, og at han som følge deraf ikke kunne aftvinge megen respekt.

Afsnittet giver en nøgtern fremstilling af soldatens vilkår. Tillige - og det er interessant - også af soldatens omdømme i civilbefolkningen. Det virker horribelt i dag: 7 års tjenestetid i en mands bedste alder, og så var han ikke engang rigtig regnet for noget.

”Tysk hørtes hyppigst som kommandosprog selvom dansk kunne anvendes både på eksercerpladsen, i felten og ved rapportskrivning. Holstenere og dermed tysksproget var en stor del af officererne, og især fra det tyske område var mange menige soldater blevet hvervet.”

CLH har altså i sin soldatertid blandt meget andet også haft mulighed for at udvide sin sproghorisont.

Referat fra bogen »Den danske hær i Napoleons-tiden».

KAVALERI

Den Kongl. Livgarde til Hest Kavaleriets fornemste enhed bestod af blot 2 eskadroner, og til hver eskadron skulle høre 4 officerer, 5 underofficerer og 60 gardere, foruden understab men en samlet styrke på 153 mand. I understaben indgik kvartermester, feltskærer, auditor, berider og hans assistent, underfeltskærer, paukeslager, fanesmed og sadelmager foruden 5 trompeterer. Eskadronernes formål var fortrinsvis at forrette vagt- og eskortetjeneste for kongefamilien. Til enheden rekrutterede man fra danske og tyske provinser samt fra Norge, da garden skulle repræsentere hele monarkiet. De enrollerede skulle være ”smukke og veldannede folk” - og i al fald ikke rødhårede!

Nu kender vi CLH lidt bedre. Han har i al fald ikke været rødhåret! Lad os se på, hvordan det tog sig ud, når CLH stillede op til revy for kronprins Frederik.

Øjenvidneberetningen

”Det højtidelige optog var bestemt at skulle begynde kl. 9 om morgenen. Gaderne var rensset så godt, det kunne lade sig gøre, trods sne og slud, militæret opstillet langs hele ruten, bag hvilke folk strømmede frem og tilbage. Alt dette tjente jo en tidlang til underholdning for os, men snart begyndte vi at længes efter noget mere at se på, og til sidst var vi ved at tabe tålmodigheden, thi

klokken blev 10, 10 ½ og omsider 11.

Da lød en fanfare fra Amalienborg. Nu kom de.

Efter livgarden fulgte en rideknægt i høj rød dragt, og derpå overhofmarskallen i firespændig karet.

Efter hver vogn fire kongelige løbere, der satte fødderne kunstigt som i stærkt løb, skønt toget gik i parademarch, og de havde deres nød med at vogte de hvide silkestrømper for stænk fra gaden.

Nu kom kongen i sin guld karet, trukket af seks skimler. Pagerne trippede seks på hver side af vognen, to hejdukker sad på hver sit vogn trin, og derinde sad Fredrik VI i purpurkåbe med hermelin og nikkede til alle folk, som svingede med hattene og overdøvede musikken med jublende hurraer.

Næsten lige så jublende modtoges dronning Marie i sin glaskaret, og efter hende kom ensuite prinser og prinsesser, hofkavalere og damer, alle i kongelige ekvipager, så ministrene, uden- og indenlandske, og til sidst alle de vordende riddere i hyreskareter.

Vi så og så i to timer og glemte næsten frokosten”.

Referat fra bogen ”De så det ske” - Englandskrigen 1801-1814.

Hårde betingelser...

Det var ingen spøg at være i kongens klæ'r.

Soldaterne var så dårligt lønnet, at de ofte måtte tage civilt arbejde for at klare sig. Tjenesten var sløvende ensformig. Det meste af tiden gik med at stå på vagt eller eksercerer. Og dertil kom en ualmindelig hård behandling.

Mens den civile straffelov blev stadig mildere, skærpedes den militære.

Under tjenesten var det tilladt befalingsmændene at slå soldaterne med den flade klinge, og for alvorligere forseelser kunne de straffes med forlæns eller baglæns krumslutning, fængsling på vand og brød eller spidsrod.

I 1806 skriver kronprinsen til generalauditoriatet om tyveri af et fireskillingsbrød:

”I anledning af den mig tilsendte retskendelse, betræffende musketer Klaus Brandt, som for kvalificeret tyveri ved en garnisonskretsret er tilpligtet at stryges til kagen og hensættes i arbejde i jern i Københavns fæstning for livstid, samt at erstatte Holmen fire skilling, i hvilken anledning generalauditoriatet indstiller denne dom at formidles derhen, at musketer Brandt skulle føres mellem spidsrødderne af 200 mand 8 gange i en dag, da tror jeg, det ville have skadelige følger, når musketeren skulle slippe dermed for at have stjålet på sin post. Dertil kommer, at det spring fra kagstrykning og slaveri på livstid er for betydeligt. Jeg tror derfor, at han bør gennem spidsrødderne af 200 mand 12 gange i 2 dage og erstatte Holmen de fire skilling”.

Spidsrodsstraffen var i begyndelsen af århundredet blevet skærpet således, at soldaten ikke måtte løbe, men skulle føres langsomt mellem rækkerne af kammerater, der hver skulle give ham et kraftigt slag over ryggen med en hasselkæp.

Det raffinerede ved spidsrodsstraffen bestod i, at det var soldaternes egne kammerater, der straffede ham.

En soldat fortæller.. ”Med bævende angst rykkede jeg første gang ud til en eksekution, som jeg skulle overvære, og hvor jeg selv skulle slå med de andre. Majoren og adjudanten var strenge officerer, man turde ikke skåne nogen uden selv at blive muntret af stokken. Den første der kom ind i rækken, var et menneske på omtrent tyve år, hvis ryg var smuk og hvid. Rystende gav jeg ham, da han første gang var foran mig, et svagt slag. Jeg så mig tilbage og bemærkede en officer bag mig, min angst tog til, arrestanten kom tilbage, jeg ville slå bedre til, men kunne ikke, slaget ramte bukselinningen. Pludselig fik jeg af oberstløjtnanten, de stod bagved mig, et stød mellem skulderbladene af hans stokkeknep, så at jeg selv fløj over i det andet geled, og mit gevær faldt på jorden. Jeg rejste mig op igen, tog mit gevær op, og en tåre trængte sig frem i mit øje, da min ryg blev truet med 12 stokkeslag, hvis jeg endnu viste mig skånsom. Jeg måtte betvinge min uberettigede mildhed og slog nu til, så godt jeg kunne”.

Jeg spørger mig selv, om man kunne overleve det.

Herefter vil jeg fortsætte med nogle dagsbefalinger fra det værk, som hedder ”Meddelelser om den kongelige livgarde til hest”. Her er tale om befalinger, som direkte har været gældende for CLH og som stammer fra den tid, hvor det gik hedest til i København.

3/8 1807

”I Kjøbenhavn havde man allerede i nogen Tid næret Mistanke til Englændernes Hensigter og derfor ogsaa taget forskjellige Forsigtighedsregler. I saa Henseende giver Gardens Ordrebog fra den Tid flere ret interessante. Oplysninger.”

”Den følgende Dag lød Ordren: ”Kl. 3 holder Kommandoet af 1 Vagtmester, 4 Underofficerer, 1 Trompeter og 24 Gardere, som kommanderes af Lieut. Holck, sig færdig i Kasernen for paa nærmere Ordre at udrykke; dog opsadles ej, før dertil Ordre gives. Kl. 3 ³/₄ udsendes 1 Underoffic. og 6 Mand for at patrouillere til Ordens Vedligeholdelse gennem Kronprinsessegade, Borger- og Adelgade, og naar samme er kommen tilbage, udsendes en Afløsning af samme Styrke, og saaledes fremdeles indtil nærmere Ordre.”

”Den 3dje Juli befaledes: ”Alle forblive i Dag paa Kasernen, færdige til Udrykning”.

”Nu begyndte den skæbnesvangre Tid at nærme sig. Øjeblikkets Alvor stod klart for enhver, og de nødvendigste Forholdsregler bleve hurtigst muligt truffene. For Hestgardens Vedkommende vil et Uddrag af de daglige Ordre give det bedste Indblik i dens Deltagelse i de paafølgende sørgelige Begivenheder. Det hedder saaledes i Ordrebogen:

13de August 1807. I fl. Hs. Majestæts Befaling staar den Kgl. Livgarde til Hest indtil videre under Kommando af den Kommanderende General, Gen. Maj. Peymann, Kommandent i Citadellet, hvor Parolen hver Morgen Kl. 10 for hele Garnisonen udgives.”

”14de Aug. Saa snart der slaas Generalmarche, forsamler ethvert Regiment og Korps sig paa Alarmplads. Imorgen tidlig tages Hestene fra Græs.”

”15de Aug. Det overkomplette Mandskab indkaldes ufortøvet og sættes i Nummer og Gage ved deres resp. Eskadroner. Naar Generalmarche slaas, møder hele Korpset i Vagtkolleter, blaa Ridebuxer og Patrontasken over venstre Skulder.”

Den militære måde at tænke på fornægter sig ikke. Soldaten skulle bære ”Patrontasken over venstre Skulder”. Og det nu, hvor landet stander i våde.

”16de Aug. Fra i Dag gives samtlige tjenstgjørende Officerer dobbelt Kantonnementstillæg og samtlige Tropper dobbelt Traktement. Fra i Dag trækkes op med skarpladte Geværer, og hver Mand forsynes med 30 Patroner.”

”Naar en Parlementair til Lands fremtidig ankommer til Forpostkjæden, bliver han strax ført, uden at bindes for Øjnene, ind af Norgesporten i Citadellet til den kommanderende General. Parlementairer til Søs anlægge ved Karantainebroen.”

”20de Aug. Garden skal hver Dag ved Parolen til den komm. General afgive et udfyldt Schema over Døde og Saarede samt over hvad der er passeret.

Denne Dag foretoges et Udfald af Østerport mod et fjendtligt Batteri ved Svanemøllen. I Udfaldet deltog 100 mand af Garden til Hest og 100 mand af Sjæll. Reg. Rytt. under Kommando af Major Flindt af Garden. Samtidig skete et Skinangreb ud af Nørreport. Hensigten opnaaedes dog ikke ganske, da Fjenden fik Forstærkning, hvorved vi nødtes til at trække os tilbage til Fæstningen.

21de Aug. Kl. 5 i Eftermiddag indsender Garden nøjagtig Fortegnelse over tjenstgjørende Officerer, Underoffic., Tromp. og Gardere. De paa Piket [1] og Feltvagt staaende Officerer rekvirere de stærke Drikkevarer ved Feltkommissariatet. Til Regel antages, at en Mand i 24 Timer kan faa 1 Pægl Brændevin og ½ Pot Øl, og i sjældne Tilfælde 2 Potter pr. Mand.”

”27 Aug. De efterladte Koner og Børn af de Faldne godtgjøres indtil videre det samme, som deres Forsørgere nød. Paa Grund af de høje Priser nu tillades det Gardens Marketender at tage 6 sk. for Portionen i stedet for 4 sk., men Kvantitet og Kvalitet skal være den samme.

28de Aug. Efter Gen. Befal. forholdes med de Blessertes Familier som med de Faldnes. De godtgjøres Traktemente, saa længe Vedkommende er paa Lazarethet.

Fra i Dag gives der hver Kavallerihest: 5 $\frac{1}{8}$ Skp. Havre, 6 pund Hø og 4 pund Halm.”

”31 te Aug. Enhver, der herefter deserterer og paagribes, straffes med Galgen. Meldinger fra udvendige Pikets passere ind ad Østerport. I Morgen Kl. 8 møder en Gardetrompeter med Fourage for 24 Timer ved Hovedkvarteret og melder sig til den jourhavende Adjudant. Han forplejes fra Feltkommissariatet.”

”Den herpaa følgende Nat begyndte Bombardementet paa den ulykkelige By, hvilket gjentog sig hver af de efterfølgende Nætter og naturligvis betydeligt forøgede det Arbejde, som i Forvejen hvilede paa de belejrede.”

Faktisk står vi ifølge min tidligere historielærer ved Folkeuniversitetet lektor Hans Bjørn her overfor historiens første terrorangreb på en civilbefolkning udført med ildsprængvåben. Med sådanne våben kan man ryge en civilbefolkning ud. Tidligere tiders kanonkugler slog hul i en væg eller et tag. Men de anstiftede ikke brand.

En samtidig kilde siger om bombardementet: ”Gruset i gaderne var så hedt, at jeg brændte fødderne på det”. Her skal gøres opmærksom på, at det ikke var nogen ”operettekrig”, CLH og hans kammerater deltog i.

En anden samtidig kilde siger, at ”omtrent 7.000 dansk-norske søfolk måtte gå i britisk fangenskab under krigen. Prisonen kaldtes det. Fangerne blev stuvet sammen på udrangerede krigsskibe.”

Det var ikke noget rart sted at være, men det fører for vidt. Eventuelt interesserede læsere må henvises til listen over kildematerialet.

”4de Septbr. Gen. Bef. om Indsendelse af Lister over Desertionerne siden Fjendtlighedernes Begyndelse. De indsendes daglig fra afdelingerne til Brigadecheferne.”

”7de Septbr. (Den Dag, paa hvilken Kjøbenhavn kapitulerede)

Generalen bekjendtgjør, at Fjendtlighederne ophøre fra i Dag. Fæstningsportene aabnes som sædvanlig, men lukkes indtil videre ved Solens Nedgang.”

”Under Belejringen foregik der Desertioner i massevis, men det var næsten altid fremmede hvervede, der løb over til Fjenden. Saaledes havde Marineregimentet, der ene bestod af saadanne, ikke mindre end 35 Underoff., 18 Spillemænd og 1000 Menige Overløbere. Fodgarden havde 2 Spillemænd og 2 Menige, Hestegarden kun 1 Menig. Naturligvis maatte der under saadanne Forhold gaas frem med den største Strængthed mod Deserteurerne, og vi træffe derfor ogsaa i de paafølgende Dage en Mængde Exekutioner paa Amager, hvilke sædvanlig overværedes af et Kommando af Hestgarden. Saaledes finde vi i Gardens Ordrebog for:

9de Septbr. Kl. 2 $\frac{1}{4}$ holder Garden i fuld Exercerajustement færdig til Afmarche for paa Amager at være til Stede ved en Exekution over nogle Mariner.

Det samme gjentog sig den 14de og 19de s. M.”

Jeg vil her henlede opmærksomheden på et bestemt sted i teksten. Bemærk hvordan foragten for forræderne formeligt lyser ud af disse linier. I beskrivelsen af henrettelserne hedder det. ”Exekution af nogle Mariner”. Ikke engang hvor mange det mere konkret drejer sig om, der denne dag måtte i galgen, har man fundet nævneværdigt. Det er for øvrigt utænkeligt at CLH ikke skulle have forrettet

sådan tjeneste. KLH bestod i alt kun af 120 mand, og han må således have været med både til at indfange og overvære henrettelsen af desertører.

”Medens i al denne Tid Englænderne havde travlt med at tiltakle de røvede orlogsskibe, laa deres Armee udenfor Fæstningen og ventede kun paa at gaa om Bord igjen. Dog først ønskede de at se den fremmede Stad og paa nært Hold betragte det Hærværk, de havde udøvet imod den.

6te Oktober. I Følge gen. Bef. og paa Grund af given Tilladelse for engelske Soldater at kunne i små Trops, og ikke større end 12 Mand med en Underoff., uden Skydegevær passere Gaderne, kommanderes indtil videre 2 Patrouiller af Garden til Hest, hver bestaaende af: 1 Korp. med 8 Mand, som passerer og overholder Orden i gaderne samt anholder hver enkelt, omvankende, engelsk Soldat og henbringer ham til nærmeste Vagt.

Den ene Patrouille, som gives af Liveskadronen, patrouillerer følgende Strækning: samtlige Gader indenfor Holmens Kanal, Kongens Nytorv, Østergade, Amagertorv til Holmens Bro; særlig henvender den sin Opmærksomhed paa Smaagaderne omkring Nicolai Kirke.

Den anden Patrouille, der gives af 2den Eskadron [2], patrouillerer fra Knippelsbro, langs Børsen og Gaderne indenfor Slotspladsen, Amagertorv, Vimmelskaft, Nygade, Garnmeltorv, Frederiksberggade, Philosophgangen til Langebro.

Begge Patrouiller udrykke Kl. 5 i Eftermiddag, og kommanderes det samme Antal til disses Afløsning, saaledes at de til Dagbrækningen stedse patrouillere i Gaderne.”

Dette afsnit fortæller rigtig nok noget om, i hvilken grad al øvrighed incl. kronprinsen og militæret må have følt sig totalt afmægtig. At garden skulle eskortere engelske soldater rundt i København, så de ret kunne beskue de ødelæggelser, de havde forvoldt, virker primitivt og utroligt nedværdigende.

”Under 21de Juni udkom en allerhøjeste Befal. til Garden, at ikkun det Mandskab, der havde Skjæg, skulde farve deres Knebelsbarter. Den øvrige Del maatte imidlertid beflitte sig paa at erholde Skjæg og ingenlunde afraage eller afklippe det paa de Steder, hvor Skjæget skulde staa, dog skulde de indtil da ingen farvede Barter bære.”

Dagsbefalingen vidner om, at der nu er faldet ro over tingene. Der er blevet tid til at beskæftige sig med mandskabets ”Skjæg”.

”Paa Kongens Fødselsdag, den 28de Januar 1809, holdtes Ordensdag paa Rosenborg. Til denne Højtidelighed som ogsaa til Aabningen af Højesteret, der i hvert Aars Marts Maaned efter Slottets Brand ligeledes fandt Sted paa Rosenborg indtil 1830 og derefter paa Christiansborg igjen, saa vel som til Publikation af disse Højtideligheder, der altid skete ved Herolder nogle Dage forud, afgav Hestegarden de fornødne Eskorter. Saadanne Eskorter brugtes i øvrigt ved mange andre Lejligheder, saasom naar Hoffet afrejste eller ankom til Byen, til og fra Kirke, Theater osv.”

I fredstid var det altså, som det fremgår af beskrivelsen, en af opgaverne for KLH at eskortere medlemmer af kongehuset på kirke- og teaterbesøg. En anderledes fredelig opgave sammenlignet med eskorten af englænderne rundt i byen et par år tidligere.

Jeg vil gerne afslutte citaterne fra værket ”Den Kongelige Livgarde til Hest” med at oplyse, at forfatteren C.C.v. Krogh indleder forordet til bogen sådan: ”Allerede i Vinteren 1882 begyndte jeg at samle disse Bidrag til Gardens Historie.” Bogen er udgivet i København i oktober 1886. Jeg synes, det siger noget væsentligt om kildematerialets pålidelighed og værdi.

CLH forlod KLH i 1811 og nedenfor gengives det tidligere omtalte originale hjemsendelsespas.

Hvad var det for en mand, der i 1811 vendte hjem til Thy. Var han en ener? Mon ikke? Med mindre den i karakterskemaet omtalte ”Ettrup” (nr. 20) også var thybo.

Først og fremmest har CLH følt historiens vingesus i sin soldatertid. Han har færdedes hjemmevant i København. Han har kunnet forstå tysk kommandosprog. Han har været på nært hold af engelske og skotske soldater. Han har set kronprinsen og hans hof. Han har været udsat for bombardementer. Han har overværet eksekutioner og han har været underkastet en umenneskelig militær disciplin.

Så kan vi måske fabulere lidt om det, vi ikke ved: Kunne en mand med hans baggrund falde til ro der hjemme i Thy? Ja, vi kan jo se, at han blev der. Historien om den hjemvendte CLH kan vel passende afsluttes med følgende mundtlige overlevering ned gennem generationerne. Da CLH havde aftjent sin værnepligt fik han ifølge min far udleveret et par beskøjter, hvorefter han begav sig hjem - til fods. Det tog ifølge overleveringen ca. 6 uger. Garder Hedegaard må have savnet sin gamle stridshingst inderligt på den tur.

Efter CLH's hjemkomst i 1811 gik Danmark statsbankerot i 1813. Den økonomiske situation i landet var overordentlig vanskelig. Dette gav sig bl.a. udtryk i at rede penge var meget vanskelige at komme i besiddelse af. I denne forbindelse er nedenfor trykte originale lånedokument imellem proprietær C. Djørup og CLH interessant. Som det fremgår af dokumentet er lånet "indgået i dette års Snapsting". Snapstinget i Viborg var datidens marked for indgåelse af private aftaler mellem långivere og låntagere. Bemærk CLH's og C. Djørups egenhændige underskrifter.

Da CLH i 1819 lånte 100 Rbd. af C. Djørup, foregik de mere formelle aktiviteter (stempling af f.eks. lånedokumenter mv.) i den bygning, som hed "Stænderhuset".

Denne bygning blev revet ned omkring år 1875. Lånet, CLH fik, kan også være indgået i Snapstingsklubben. Det er dog mindre sandsynligt. Der indgik man også låneforretninger, men rigtig nok i skyer af tobakståger, en gennemtrængende hørm af øl og brændevin, samt idelige slagsmål på grund af umådeholdent drikkeri og sidst men ikke mindst på grund af hasardspil.

C. Djørup har næppe haft sin gang i Snapstingsklubben. Han var, foruden at være proprietær (ejer af bl.a. Avnsbjerg, Hindsels- og Skibstedgaard), sognepræst for Hassing og Villerslev sogne. Senere endvidere provst i Han Herred.

Ganske vist blev han beslægtet med familien Jacobsen på Carlsberg, idet fru Djørups søster Laura Cathinka Holst blev gift med Brygger J.C. Jacobsen, og ganske vist var det at være præst eller provst ingen garanti for, at man ikke samtidig kunne være en tørstig sjæl, men alligevel...

C. Djørup har efterladt sig et ganske andet eftermæle. Her må jeg måske lige indskyde, at et udsvævende liv absolut ikke var velset i det pietistiske Frederik d. 6's tid. Nogen tog det dog let. Således sagde man i de tider i Snapstingsklubben: "Her er højt til himlen - og langt til København".

C. Djørup tog det ikke let. Det har han end ikke haft tid til. Han efterlod sig et større skriftligt landbrugsfagligt arbejde, hvori han bogstavelig talt sogn for sogn i Thisted amt beskrev boniteten, avlsmetoder mv.

Dertil har han endog efterladt sig en prædiken, som "er et smukt Udtryk for Provstens lyse Forsynstro og varme Fædrelandssind og lader os ane lidt om den tiltalende Prælats Virksomhed som Sjælesørger."

Her vil jeg gerne have lov til at gøre et lille svinkeærinde. Langsomt - hen ad vejen - er ordet "Snapsting" for mig blevet noget naturligt eller selvfølgelig, men hvoraf egentlig navnet? Det er et vanskeligt spørgsmål. Den navnkundige historieskriver Hugo Matthiasen skriver herom:

"Hvad navnets besynderlige forled betyder, vides ikke. Det er en gaade, som stadig er uløst. Fristende kunde det være, - og begrundet såsom stævnet altid var fugtigt, at sætte det i forbindelse med snaps, men saa let er det ikke. Fordi snaps i denne betydning ikke tør rose sig af tilstrækkelig ælde, medens "Snapsting" rækker mindst et halvt årtusinde tilbage og muligvis mere endnu."

I Store Nordiske Konversationsleksikon har jeg læst følgende: "Først i det 17. århundrede blev det (brændevin) kendt som et nydelsesmiddel."

Så den med snaps holder ikke. Andre forsøg på forklaringer er ordet "snap", i den forstand at det var hurtige - snappe - lånsforretninger, man indgik eller at det oprindelige, næsten forhistoriske Snapsting skulle have fundet sted på en lokalitet lidt uden for Viborg, som hed/hedder Snabe.

Om vi kan lide det eller ej, - nogle spørgsmål forbliver ubesvarede og fortaber sig i den ældgamle fortids mørke. Sådan er - og må det naturligvis være.

Hvis man afslutningsvis tager et overblik over CLH's livsforløb, så tegner der sig et billede af en mand født i 1782, som ifølge den tids gældende lov var stavnsbundet fra sit fyldte fjerde år i 1786 og indtil stavnsbåndets ophævelse i 1788. I praksis virkede stavnsbåndet nogle steder i landet til

omkring år 1800.

Han var født i Refshedegaard. Folkene der tilhørte absolut den bedre stillede del af bondebefolkningen. Allerede i 1793 formår hans far at købe sin tidligere fæstegård. Han har altså fået gården til at give et fornuftigt afkast.

Da gården testamenteres fra Mads Larsen, CLH's ældre broder, til deres søsterdatter, Else Jensdatter, i år 1842 er gårdens samlede bo opgjort til 4.500 Rbd. I 1842 arver CLH 1.000 Rbd.

CLH's soldatertid må have spillet en markant rolle i hans tilværelse. For mig kunne det være interessant at vide, hvem der har udskrevet ham til soldatertjeneste. Jeg ved det ikke.

Jeg holder af at tænke på ham som en mand, som kunne sætte sig op på en hest, sådan at hesten omgående har vidst, hvem der bestemte farten og retningen.

Det må garder Hedegaard have kunnet.

Selv har jeg altid været halvred for en hest.

Kildeangivelser

Billedet af Viborg Domkirke/Stænderhuset er venligst udlånt af Viborg lokalhistoriske Arkiv.

[1] Piket: opr. rytterafdeling hvis heste stod opsadlede, bundne til tøjrepæle; beredskabsafdeling af fodfolk; forpostkompagni (forklaringen stammer fra fremmedordbogen)

[2] Den eskadron CLH lå ved.

Kilde: Sydthy Årbog 1997, side 15-31.